Doğal Taş Madenciliğine Dair Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecinin Tarihsel Değişimi

Historical Change of the Environmental Impact Assessment Process for Natural Stone Mining

Nusret Güngör*[1], Behzat Gökçen Demir[2], Akın Akbulut[2], Ali Koray Özdoğan[2]
[1] Jeoloji Yüksek Mühendisi, Emekli Kamu Görevlisi, Ankara, Türkiye
[2] Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye
* Sorumlu yazar, E-posta: nsrtgungor@hotmail.com

Özet

Türkiye'de, ilk Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği 07.02.1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlk ÇED Yönetmeliğinden günümüze kadar geçen otuz üç yıllık sürede ÇED Yönetmeliği birçok defa kısmi ve ağırlıklı olarak değişikliklere uğramıştır. Doğal taşlar; hakiki mermer ve diğer doğal taşlar, mermer grubu madenler olarak farklı şekillerde de adlandırılmaktadır. Bu madenler, 3213 sayılı Maden Kanunu açısından II. grup (b) bendi madenler olarak değerlendirilmektedir. Doğal taş maden işletmeciliğinde fiziksel, kimyasal ve mineralojik kalıcı bir etki oluşmamaktadır. Ayrıca patlatma, taş savrulması, hava şoku, gürültü, toz, titreşim gibi çevresel etkileri de düşük olan, etkili atık su bırakmayan, kimyasal reaktif kullanılmayan genelde doğa ile dost olan madencilik olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada doğal taş madenciliğinin, ÇED Yönetmeliklerindeki yeri ve geçmişten günümüze kadar tarihsel değişimi üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu kapsamda, doğal taş madenciliğine yönelik ÇED Yönetmeliklerindeki hükümler ve değişiklikler, mülga ÇED Yönetmelikleri ve mer'i ÇED Yönetmeliği ana başlıkları altında özetlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Doğal Taş Madenciliği, ÇED Yönetmeliklerindeki Değişim, Çevresel Etki

Abstract

In Türkiye, the first Environmental Impact Assessment (EIA) Regulation came into force on 7 February 1993. Over the thirty-three years since the first EIA Regulation, the EIA Regulation has undergone numerous partial and substantial amendments. Natural stones including genuine marble and other natural stones are also referred to in various ways as marble group mines. These mines are classified as subclause (b) of group II mines under the Mining Law No. 3213. Natural stone mining does not result in any permanent physical, chemical or mineralogical impacts. Furthermore, it can be regarded as an environmentally friendly form of mining with very low environmental impacts such as blasting, rock ejection, air shock, noise, dust and vibration which does not discharge significant wastewater and does not use chemical reagents. This study focuses on the position of natural stone mining within the EIA Regulations and its historical evolution from the past to the present. Within this scope, the provisions and amendments regarding natural stone mining in the EIA Regulations have been summarised under the main headings of repealed EIA Regulations and the current EIA Regulation.

Keywords: *Natural Stone Mining, Changes in EIA Regulation, Environmental Impact*

1. Giriş

Doğal taşlar; hakiki mermer ve diğer doğal taşlar, mermer grubu madenler, II. grup (b) bendi madenler olarak farklı şekillerde de adlandırılmaktadır. Bu madenler/doğal taşlar, madencilik

ana sektörünün en önemli alt sektörlerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle, bu madenler jeolojisi, yurtdışında tanınması, renk-desen çeşitliliği, kökenin fazla olması ve rezervi açısından çok önemli bir alt sektörü oluşturur. 3213 sayılı Maden Kanununun 2 nci maddesinde sayılan maden grupları içerisinde II. grup (b) bendi madenler; "mermer, traverten, granit, andezit, bazalt gibi blok olarak üretilen taşlar ile dekoratif amaçla kullanılan doğal taşlar" olarak özetlenmiştir (3213 sayılı Maden Kanunu, 1985). Doğal taş maden işletmeciliği, çevresel açıdan fiziksel, kimyasal ve mineralojik kalıcı etki oluşturmayan, ayrıca patlatma, taş savrulması, hava şoku, gürültü, toz, titreşim gibi çevresel etkileri de çok düşük olan, etkili atık su bırakmayan, kimyasal reaktif kullanılmayan genelde doğa ile dost olan madencilik olarak değerlendirilebilmektedir.

Doğal taşlar; piyasada farklı renk-desen-benzerlik-köken gibi kriterlere dayalı değişik adlar altında isimlendirilse de jeolojik ve bilimsel olarak, oluşum şekillerine ve kökenlerine göre magmatik, sedimanter ve metamorfik olarak üç ana başlık içerisinde değerlendirilir. Türkiye'de üretilen ve maden mevzuatı açısından II. grup (b) bendi altında tasnif edilen bu kayaçlar/madenler şunlardır: Hakiki (gerçek) mermer, kristalize kireçtaşı, oniks mermeri (oniks oluşumlu mermer/mermer oniksi), traverten, tufa, plaket/levha kireçtaşı, dolomitik kireçtaşı, kayraktaşı/arduvaz/slate, fillit/fillat, şist, gnays, kuvarsit, migmatit, breş, puding, konglomera, meta kumtaşı, bazalt, andezit, trakit, dolerit, riyolit, traki-andezit, fonolit, dasit, ignimbrit, tüf-tüfit, obsidyen/volkanik cam, aglomera, granit, granodiyorit, diyorit, siyenit, gabro, diyabaz, serpantinit, peridotit, piroksenit vb. Bu kayaçlar/madenler, doğal taşlar dışında blok vermeden, üretilebildiği şekli ve boyutu ile II. grup (b) bendi kapsamında değerlendirilemiyor ise diğer maden gruplarında veya bentlerinde de değerlendirilebilmektedir.

Türkiye'de, ÇED Yönetmeliği ilk kez 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile "gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kamu veya özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işletmelerin yatırım kararlarının çevre üzerinde yapabilecekleri tüm etkilerin belirlenerek değerlendirilmesi, tesbit edilen olumsuz etkilerin önlemesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi ve alternatiflerin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilecek çevresel etki değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik esasların düzenlemesi" amaçlanmıştır. Bu Yönetmeliğin hukuki dayanağı 11.08.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanununun 10 uncu maddesidir (2872 sayılı Çevre Kanunu, 1983; Resmi Gazete,

1993). İlk ÇED Yönetmeliği, Çevre Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten yaklaşık on (10) yıl sonra yürürlüğe girmiştir.

Mevzuat, yaşayan bir organizma gibidir ve çok dinamiktir. Bu dinamiklik, ÇED Yönetmeliklerinde çok daha belirgin bir şekilde gözlenmektedir. İlk ÇED Yönetmeliğinin yayımlandığı tarihten bu yana geçen yaklaşık otuz üç (33) yıllık süre zarfında, Yönetmelik 18 defa kısmi, 8 defa ağırlıklı olarak yürürlüğe konularak toplamda 26 defa düzenlenmiştir. Son olarak mer'i ÇED Yönetmeliği 29.07.2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2022, Güngör ve Özdoğan, 2026). 26.06.2025 tarih ve 32938 sayılı ve 05.03.2026 tarih ve 33187 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişiklikleri ile son (mer'i) ÇED Yönetmeliğinde kısmi değişiklikler yapılmıştır (Resmi Gazete, 2025, 2026).

Doğal taş madenciliği, ÇED Yönetmeliklerinde genellikle Ek-2 listesine tabi olmuştur. Doğal taş madenciliğinin istihdam, üretim miktarı, ihracat değeri ile miktarı gibi konularda öne çıkan bir madencilik alt kolu olması nedeniyle, yaklaşık otuz üç yıllık ÇED sürecinde sektörel açıdan önemli bir kültür oluşturulmuştur. Doğal taş madenciliğinin, geçici anlamda gözlenen görsel/fiziksel kirliliği dışında çevreye kalıcı herhangi bir kirlilik etkisi bulunmamaktadır (Demir ve ark., 2015).

Bu çalışma kapsamında, 3213 sayılı Maden Kanununun 2 nci maddesinde sayılan maden grupları içerisinde yer alan II. grup (b) bendi madenler değerlendirmeye alınarak, "doğal taşlar" terimi kullanılmıştır. Bu ikincil mevzuatta ağırlıklı olarak (geneli yeniden yayımlanarak) değiştirilen ÇED Yönetmelikleri ana başlıklar halinde sunulmuş, ana başlıklar içerisinde kısmi değişikliklere yer verilmiştir. 07.02.1993 tarihinden itibaren Türk mevzuatında yer alan ÇED, aşağıda belirtilen kronolojik sıralamaya göre günümüze kadar birçok kez değişikliğe uğramıştır. Doğal taş madenciliği, ağırlıklı (genel) olarak ÇED Yönetmeliklerinde Ek-2 listesi kapsamında değerlendirildiğinden, bu çalışma kapsamında da bu husus dikkate alınmıştır. Literatürde, ÇED'in ilk yürürlüğe konulduğu tarihten günümüze kadar doğal taş madenciliği açısından değişen süreci ve yürürlükteki durumu anlatan bir çalışmaya rastlanılmadığından literatüre bu yönde katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2. ÇED Yönetmelikleri

2.1. Birinci (Mülga) ÇED Yönetmeliği (1993)

07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ilk ÇED Yönetmeliğinde, doğal taş maden arama ruhsatı alındıktan sonra dolayısıyla doğal taş madenlerine yönelik arama ruhsat dönemi faaliyetlerine dair herhangi bir ÇED prosedürü veya işlemi uygulanmamıştır Doğal taş maden üretim faaliyetleri ise herhangi bir kriter veya kapasite belirtilmeden ÇED prosedürüne tabi tutulmuştur. Doğal taş madenciliği, ilk ÇED Yönetmeliğinde EK III listesinde aşağıda belirtilen şekli ile yer almıştır (Resmi Gazete, 1993; Güngör, 2013, Demir vd., 2015):

"EK III: Çevresel Etki Değerlendirmesi Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi
1-İstihraç sanayi
Metal içermeyen ve enerji üretilmeyen minerallerden, mermer, kum, çakıl, taş, tuz, fosfat gibi minerallerin istihracı,".

İlk ÇED Yönetmeliği döneminde, doğal taşlarda, EK-III ÇED ön araştırması uygulanacak faaliyetler listesinde 01.01.1994 tarihinden itibaren ÇED prosedürü uygulanmaya başlanılmıştır. Sonuç olarak, doğal taş maden arama faaliyeti ÇED kapsamı dışındadır (ÇED'ten muaftır). Renk-desen, litoloji, homojenlik gibi özelliklere yönelik olarak yapılan küçük çaplı 1 m^3 doğal taş üretimi dahi (mermer kavramı ile) ÇED prosedürüne tabi tutulmuştur. Yönetmeliğin bu yönü ile doğal taş sektörü tarafından olumlu karşılanmadığı bilinmektedir (Güngör, 2013, Demir ve ark., 2015). Bu ilk ÇED Yönetmeliği, 07.02.1993-22.06.1997 tarihleri arasında yaklaşık dört (4) yıl beş (5) ay kadar yürürlükte kalmıştır.

2.2. İkinci (Mülga) ÇED Yönetmeliği (1997)

23.06.1997 tarih ve 23028 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ikinci ÇED Yönetmeliği ile birlikte doğal taş maden aramaları da üretim faaliyetleri gibi ÇED prosedürüne tabi tutulmuştur. Bu nedenle Yönetmelik, herhangi bir eşik değer olmadan doğal taş madenlerinin üretiminin yanında arama faaliyetlerinin de ÇED kapsamına alınması yönüyle ilk ÇED Yönetmeliğine göre daha çok eleştiri almıştır. Doğal taş madenciliği, ikinci ÇED Yönetmeliğinde EK II listesinde aşağıda belirtilen şekli ile yer almıştır (Resmi Gazete, 1997):

"EK II: Çevresel Etki Değerlendirmesi Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi
18-Madencilik faaliyetleri: Maden arama ve EK I de yer almayan Maden Kanunu kapsamındaki madenlerin çıkarılması ile Taş ocakları Nizamnamesinde ve Tuz Kanunu'nda belirtilen ocak işletmeleri ve/veya cevher hazırlanması işlemleri,".

İkinci ÇED Yönetmeliği yürürlükte iken 26.10.2000 tarih ve 24212 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile "maden arama" ibaresi çıkarılarak, 18 inci madde aşağıda belirtilen haliyle yürürlüğe konulmuştur (Resmi Gazete, 2000).

"18-Madencilik faaliyetleri: Ek 1'de yer almayan Maden Kanunu kapsamındaki madenlerin çıkarılması ile Taş Ocakları Nizamnamesinde ve Tuz Kanununda belirtilen ocak işletmeleri ve/veya cevher hazırlanması işlemleri," İkinci ÇED Yönetmeliğinde, 26.10.2000 tarihinde yapılan değişiklik ile doğal taş arama faaliyetlerinin ÇED kapsamı dışına çıkarılması az da olsa doğal taş sektörünün önünü açan bir düzenleme olmuştur. Bu Yönetmelik, 23.06.1997-05.06.2002 tarihleri arasında yaklaşık beş (5) yıl yürürlükte kalmıştır.

2.3. Üçüncü (Mülga) ÇED Yönetmeliği (2002)

06.06.2002 tarih ve 24777 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren üçüncü ÇED Yönetmeliğinde önceki ÇED Yönetmeliklerine göre bürokrasi ve zaman kaybı kısmen azaltılmıştır. Doğal taş maden arama faaliyetleri, yeniden ÇED kapsamı dışında tutularak, ikinci ÇED Yönetmeliğindeki değişiklik sürdürülmüştür. Doğal taş maden üretimi ise belli bir (5.000 m^3/yıl ve üzeri) kapasite baz alınarak ÇED prosedürüne tabi tutulurken, belirlenen kapasite altındaki üretim miktarı ise ÇED prosedüründen muaf tutulmuştur. Doğal taş madenciliği, üçüncü ÇED Yönetmeliğinde EK-II listesinde aşağıda belirtilen şekli ile yer almıştır (Resmi Gazete, 2002):

"EK-II ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Projeler Listesi (EK-I listesinde yer alan alt sınırlar bu listede üst sınır olarak alınır.)

34- Madencilik projeleri: Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın; …

b) 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 100.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,".

Bu yönetmelik geçmiş düzenlemelere göre doğal taş sektörünün önünü açan, bürokrasiyi kısmen azaltan, yatırımcıya en uygun ve madenciliğin bu alt sektörüne zaman ve pazar kazandıran bir yönetmelik olarak değerlendirilmiştir. Bu yönetmelik, 06.06.2002-15.12.2003 tarihleri arasında yaklaşık bir buçuk (1,5) yıl yürürlükte kalmıştır.

2.4. Dördüncü (Mülga) ÇED Yönetmeliği (2003)

16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren dördüncü ÇED Yönetmeliği döneminde, doğal taş sektörü açısından bir önceki ÇED Yönetmeliği hükümleri aynı şekilde korunarak devam etmiştir. Özetle, doğal taş maden aramaları ile belirtilen (5.000

m^3/yıl'ın altı) kapasiteye kadar üretimi ÇED kapsamı dışında tutulmuştur. Bu Yönetmelikte doğal taş maden aramaları ve 5.000 m^3/yıl altının üretimi ÇED kapsamı dışında tutulması ile doğal taş maden sektörü bürokrasi, zaman kaybından arındırılmış, istihdamın sürekliliği sağlanmış ve bu olumlu gelişme doğal taş pazarlamasının zamanında ve hızlı olarak gelişmesinin önünü açmıştır. Doğal taş madenciliği, dördüncü ÇED Yönetmeliğinde EK-II listesinde aşağıda belirtilen şekli ile yer almıştır (Resmi Gazete, 2003):

"EK-II Seçme, Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi (Ek I. Listesinde yer alan alt sınırlar bu listede üst sınır olarak alınır.) 35- Madencilik projeleri: Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın; … b) 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 100.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri," 16.12.2004 tarih ve 25672 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile, EK-II listesinin 35'nci maddesi değiştirilmiş, (b) bendi aşağıdaki şekilde yer almış ve doğal taş maden arama ve üretim faaliyetleri ile kesme, işleme ve sayalama tesisleri açısından ÇED prosedüründe değişiklik olmamıştır (Resmi Gazete, 2004).

EK-II Listesi
"35- Madencilik projeleri: Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın; … b) 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 100.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,". Bu yönetmelik, 16.12.2003-16.07.2008 tarihleri arasında yaklaşık dört buçuk (4,5) yıl yürürlükte kalmıştır.

2.5. Beşinci (Mülga) ÇED Yönetmeliği (2008)

17.07.2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu Yönetmelik ile, doğal taş maden aramaları ve belirtilen kapasiteye kadar üretimi, ÇED kapsamı dışında tutulurken, doğal taş madenciliği açısından sadece olumlu yönde kısmi bir değişikliğe gidilmiştir. Yıllık üretim miktarı/kapasitesi ise korunmuştur. Kesme, işleme ve sayalama tesisleri için daha yüksek bir kapasite getirilerek, yıllık 100.000 m^2'den 250.000 m^2'ye çıkarılmıştır. Beşinci ÇED Yönetmeliği, bazı yıllarda doğal taş sektörünün en iyi algılandığı, sektörün bürokrasiden, zaman kaybından ve formaliteden uzak, bu süreçte en iyi desteklendiği bir uygulama getirmiştir. Doğal taş madenciliği, beşinci ÇED Yönetmeliğinde EK-II listesinde aşağıda belirtilen şekli ile yer almıştır (Resmi Gazete, 2008; Demir ve ark., 2015):

"EK-II Listesi

Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi
(Ek-1 Listesinde Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır)
42- Madencilik projeleri Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın; …
b) 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,".
19.12.2009 tarih ve 27437 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile Yönetmeliğin Ek II listesinde yer alan Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesinin 47 nci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 48 inci madde eklenerek, doğal taş maden aramalarının da dahil olduğu belirlenmiş bir metraj baz alınarak maden aramaları ÇED prosedürüne yeniden tabi tutulmuştur. Ayrıca, doğal taş ruhsat sahasında yarma yapılması gerekiyorsa hektar başına 500 m^3 üzerinde yapılan yarma arama faaliyetleri ÇED prosedürüne tabi tutulmuştur (Resmi Gazete, 2009).

"48. Arama Faaliyetleri:
a) Hektar başına 500 m^3'ün üzerinde yapılan yarmalı aramalar,
b) Ruhsat alanı içerisinde toplam 5000 m.'nin üzerindeki maden arama sondajları,".
30.06.2011 tarih ve 27980 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik değişikliği ile maden arama dolayısıyla doğal taş maden arama faaliyetleri, bu Yönetmelikten çıkarılarak, madencilik projelerinin yer aldığı EK-II listesinin 42nci maddesinin yeri 49uncu maddeye kaydırılarak üretim, işleme, kesme ve sayalama tesisleri olduğu gibi aynen korunmuştur (Resmi Gazete, 2011). Bu Yönetmelik, 17.07.2008-02.10.2013 tarihleri arasında yaklaşık beş (5) yıl üç (3) ay yürürlükte kalmıştır.

2.6. Altıncı (Mülga) ÇED Yönetmeliği (2013)

03.10.2013 tarih ve 28784 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu Yönetmelik ile, 10 hektar ve daha fazla alanda doğal taş üretimi için, EK-2 listesi kapsamında ÇED prosedürü uygulanması benimsenmiştir. 10 hektarın altındaki alanda üretim için ise ÇED prosedürü uygulanmamıştır. Başka bir deyişle, yılda 5000 m^3 ve üzerindeki üretim yapılan alanlar 10 hektar ve üzerinde ise ÇED prosedürü uygulanmıştır. Doğal taş arama faaliyetleri, daha anlaşılır ve basit sayılabilecek bir format ile proje tanıtım dosyası hazırlanması prosedürü ile ÇED kapsamına alınmıştır. Doğal taş madenciliği açısından, altıncı ÇED Yönetmeliğinde arama faaliyetlerinin her safhası/aşaması yeniden ÇED kapsamına alınmış, üretim yönüyle hektar sınırlaması getirilmiştir. Doğal taş arama faaliyetleri, 26ncı maddede, üretim/projeler ise EK-2 listesinin 55inci maddesinde yer almıştır (Resmi Gazete, 2013):

"Arama projeleri
Madde 26
(1) Maden, petrol, doğalgaz, kaya gazı veya jeotermal kaynak arama projeleri için EK-4'te yer alan 'proje tanıtım dosyasının hazırlanmasında esas alınacak seçme eleme kriterleri' doğrultusunda hazırlanan Proje Tanıtım Dosyası ile Bakanlığa müracaatta bulunulur.
(2) Proje sahibi, arama projeleri için, çevresel etkilerin araştırılması amacıyla, bir dilekçe ekinde EK-4'e göre hazırlanan 3 adet Proje Tanıtım Dosyasını Bakanlığa sunar. Bakanlık sunulan Proje Dosyasını inceleyip değerlendirerek, proje hakkında 'ÇED Gerekli Değildir veya ÇED Gereklidir Kararı' verir. ÇED Gereklidir Kararı verildiği takdirde, Ek-3'te yer alan formata göre ÇED Başvuru Dosyası hazırlanması istenir.
(3) Arama projelerine ilişkin Proje Tanıtım Dosyası hazırlayanlarla ilgili hususlar tebliğ ile belirlenir."

"EK-2
Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi
(Ek-1'de Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır)
55- Madencilik projeleri: …
b) 10 hektar ve 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve/veya yıllık 250.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,"

Bu Yönetmelik ile doğal taş maden arama faaliyetlerinin tamamı ve alan daraltılarak 10 hektar ve üzerinde (bu Yönetmeliğin ilk halinde olduğu gibi) ruhsat sahipleri için üretim kapasitesi ile doğal taş kesme, işleme ve sayalama tesisleri ile 10 hektarın altındaki bir alanda yılda 5.000 m^3/yıl doğal taş üretim miktarı korunmuştur. Bu Yönetmelik, 03.10.2013-24.11.2014 tarihleri arasında bir (1) yılın üzerinde bir süre yürürlükte kalmıştır.

2.7. Yedinci (Mülga) ÇED Yönetmeliği (2014)

25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu yedinci Yönetmelik ile doğal taş maden ruhsatlarına yönelik üretimin tümü ÇED'e tabi tutulurken, EK-2 listesinin 55 inci maddesi ile doğal taş aramalarının da ÇED prosedürüne daha ağırlıklı olarak devam ettirilmesi yeniden benimsenmiştir. Altıncı Yönetmelik ile getirilen 10 hektar ve üzeri alan sınırlaması kaldırılarak doğal taş maden ruhsat alanında arama ve üretim faaliyetleri

açısından ÇED'e tabi tutulmuştur. En küçük bir alanda bile yürütülecek 1 m^3 blok doğal taş üretim faaliyetleri dahi ÇED prosedüründe değerlendirilmiştir. Başka bir ifade ile doğal taş üretimi yapan maden/doğal taş ruhsat sahipleri ÇED prosedürüne tabi tutulurken, maden (doğal taş) ruhsatına tabi olmadan yılda 5.000 m^3 ve/veya 250.000 m^2 ve altında kapasiteli mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama doğal taş tesisleri ÇED kapsamı dışında tutulmuştur (Resmi Gazete, 2014):

"EK-2 Listesi
Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi
(Ek-1 Listesinde Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır)
49- Madencilik projeleri:
b) Yıllık 5.000 m^3 ve/veya 250.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri,
55- Maden, petrol ve jeotermal kaynak arama projeleri, (sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeofizik vb. yöntemle yapılan aramalar hariç)".

26.05.2017 tarih ve 30077 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ÇED Yönetmeliği değişikliği ile EK-2 listesinin 49 uncu maddesi, ÇED Yönetmeliğinin 47 nci maddesinin (a) bendi olarak yeniden aşağıdaki şekilde düzenlenerek (değiştirilerek) 25 hektar sınırlaması getirilmiştir (Resmi Gazete, 2017a).

"a) Ruhsat alanı büyüklüğüne bakılmaksızın 25 hektara kadar çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletme yöntemi ile madenlerin çıkarılması,"

Özellikle doğal taş sektörünün tepkileri üzerine, yapılan değerlendirmeler sonucunda aşağıdaki değişiklik yapılmıştır. 05.12.2017 tarih ve 30261 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 7061 sayılı Kanun değişikliği (48 inci madde) ile 3213 sayılı Maden Kanununun 17 nci maddesine "jeolojik haritalama, jeofizik etüd, sismik, karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler için çevresel etki değerlendirmesi kararı aranmaz" şeklinde ek fıkra eklenmiş ve belirtilen bu arama faaliyetleri kanun hükmü ile ÇED kapsamı dışında tutulmuştur. Bu nedenle bahse konu yöntemlerle yapılan arama ve numune alma faaliyetleri için ÇED Yönetmeliği hükümlerinin uygulanmasına gerek bulunmamaktadır (Resmi Gazete, 2017b). Kanun hükmü ile yapılan değişiklik sonucunda birçok yorum ve değerlendirme gündeme gelmiş ve 25.11.2014 tarihli Yönetmelikte 14.06.2018 tarih ve 30451 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile bir değişiklik daha yapılmıştır. ÇED Yönetmeliğinin EK-1 listesinin 27 nci maddesinin (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 2018).

"a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı dahil) planlanan açık işletmeler veya bu işletmelere ait "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelere ilave olarak planlanan alan artışları"

Yukarıda yer alan değişiklik ile belirtilen alan ve üzerinde planlanan açık işletmeler ile EK-2 kapsamında "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelere ilave planlanan alan artışları EK-1 kapsamında Ankara'da (merkezde) ve halkın katılımı ile daha uzun sürede hazırlanan ÇED raporu öngörülmüştür. Bu değişikliğe yapılan itirazlar, şikayetler ve gelişen karmaşa üzerine 2014 yılında yürürlüğe konulan ÇED Yönetmeliğinde yeniden bir değişiklik daha yapılmıştır. 19.04.2019 tarih ve 30750 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklik ile Yönetmeliğin EK-1 listesinin 27 nci maddesinin (a) bendi aşağıdaki şekilde yeniden değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 2019):

"a) 25 hektar ve üzeri arazi yüzeyinde (kazı ve döküm alanı dahil) planlanan açık işletmeler"

Yedinci ÇED Yönetmeliği 25.11.2014-28.07.2022 tarihleri arasında yaklaşık yedi (7) yıl yedi (7) ay yürürlükte kalmıştır.

2.8. *Sekizinci (Mer'i) ÇED Yönetmeliği (2022)*

29.07.2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren sekizinci (mer'i) ÇED Yönetmeliği ile doğal taş arama ve üretim faaliyetlerinin tamamı ÇED Yönetmeliği kapsamına alınmış ve EK-2 listesi prosedürü uygulanması benimsenmiştir. Bu ÇED Yönetmeliğinde doğal taş tesisleri için 10.000 m^3/yıl ve üzerinde kapasite belirlenmiştir. Bu ÇED Yönetmeliğinin EK-2 listesinde 45 inci maddesinin doğal taş ile ilgili (b) ve (d) bentleri aşağıda şekilde yer almıştır (Resmi Gazete, 2022):

"EK-2

Çevresel Etkileri Ön İnceleme Ve Değerlendirmeye Tabi Projeler

(Ek-1'deki Listede Yer Alan Alt Sınırlar Bu Listede Üst Sınır Olarak Alınır)

45- Madencilik projeleri;

b) 10.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri

d) Maden arama projeleri (sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeolojik haritalama, jeofizik etüt, karot, kırıntı ve numune alma vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç)"

Mer'i (yürürlükte olan) bu sekizinci ÇED Yönetmeliğinin bazı maddelerinin iptali ve yürütmesinin durdurulması için açılan davalar sonucunda, Danıştay 6. Dairesinin 16.02.2023 tarihli ve E.:2022/7391 sayılı kararı ile ÇED Yönetmeliğinin bazı maddelerinin yürütmesinin

durdurulması yönünde karar verilmiştir. Bu kapsamda EK-2 listesinin 45 inci maddesinin (b) ve (d) bentlerinde yer alan hükümler de yürütmesinin durdurulması kararı alınan maddeler içerisinde yer almıştır. Bu nedenle, Mahkeme tarafından yeni bir karar verilinceye veya Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yeni bir düzenleme yapılıncaya kadar ilgili hükümlerin mülga 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinde yer aldığı hali ile "yıllık 5.000 m^3 ve/veya 250.000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri" ve "maden arama projeleri (sismik, elektrik, manyetik, elektromanyetik, jeolojik haritalama, jeofizik etüt vb. yöntemlerle yapılan aramalar hariç)" şekliyle uygulanması yönünde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından duyuru yayımlanmıştır (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). Bu gelişme ile, doğal taş maden aramaları ÇED kapsamı dışında tutulmuştur.

3213 sayılı Maden Kanununun mer'i 17 nci maddesinde yapılan değişikliğin "karot, kırıntı ve numune alma ile bunlara yönelik sathi hazırlık işlemleri içeren faaliyetler" kısmının yürürlükten kaldırılması (iptal edilmesi) için Anayasa Mahkemesi'ne yansıyan dava, oy çokluğu (9 üye ret/kaldırılmasın, 6 üye kabul/kaldırılsın/itiraz görüşü) ile 05.11.2024 tarihli ve 2024/190 karar sayısı ile reddedilmiştir. İlgili karar, 24.03.2025 tarih ve 32851 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (Anayasa Mahkemesi, 2024).

26.06.2025 tarih ve 32938 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ÇED Yönetmeliği değişikliğinde 45 nci maddenin (b) bendi yeniden düzenlenmiştir.

"b) 5.000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli mermer ve dekoratif taşların kesme, işleme ve sayalama tesisleri,"

Mer'i mevzuat hükümleri doğrultusunda doğal taş maden arama faaliyetlerinin ÇED kapsamı dışında tutulduğu anlaşılmıştır. İşletme ruhsat sahibi olup üretim yapmak isteyenler için yedinci ÇED Yönetmeliğinde olduğu gibi 1 m^3 doğal taş üretiminin dahi ÇED (EK-2 listesi) prosedürü kapsamında kalması yeniden benimsenmiştir. Başka bir ifade ile işletme ruhsat sahibi olup doğal taş madenlerini üretenler ÇED tabi olurken, doğal taş bloğunu kesen, sayalayan ve değişik amaçlı işleyen maden işletme ruhsat sahibi olmayan girişimciler ise belli bir kapasiteye kadar ÇED'ten muaf tutulmuştur. Bu husus doğal taş işletme ruhsat sahipleri tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Sekizinci (mer'i) ÇED Yönetmeliği halen yürürlüktedir.

4. Sonuçlar

Doğal taş maden arama ve üretim faaliyetleri ile tesislerine ilişkin ÇED hükümleri, ilk ÇED Yönetmeliğinin yayımlandığı 07.02.1993 tarihinden günümüze kadar geçen sürede birçok defa değişikliğe uğramıştır. ÇED Yönetmeliklerinde yapılan değişiklikler, doğal taş maden sektörüne bazı yıllar çok olumlu katkı sağlarken, bazı yıllarda da oldukça olumsuz etki oluşturan hükümler ve uygulamalar getirilmiştir. Ayrıca, ÇED Yönetmeliğinin birçok defa değişmesi, madencilik ana sektöründe dolayısıyla doğal taş alt maden sektöründe arama, üretim ve tesislerde bazı sorunların, mahkeme süreçlerinin ve duraklamaların yaşanmasına neden olmuştur. Madencilik ana sektörünün özel durumu, konumu, spesifik özellikleri yeterince dikkate alınmadan ve irdelenmeden, ayrıca ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, ilgili sektörün görüşü alınmadan ve/veya olması gerektiği gibi alınan görüşler dikkate alınmadan yapılan ÇED Yönetmeliği değişiklikleri, zorunlu olarak yargıya konu olmuştur. Birçok mahkeme kararı, uygulamaları ile farklı yorum ve değerlendirmeler doğal taş sektörüne zaman, gelir, ulusal-uluslararası pazar kaybettirmiş ve istihdam kaybı yaşatmıştır. ÇED prosedüründe madencilik ana sektörünün önemli alt sektörü olan doğal taş madenlerinin, oluşum ve üretim şekli, fiziksel, kimyasal, petrografik-mineralojik özellikleri yeterince ve olması gerektiği gibi anlatılamamış ve anlaşılamamıştır. Bu madenler esasen çevre dostu madenlerdir. Bu madenler, ÇED prosedüründe ayrı ve daha basit bir format altında en kısa sürede değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması gereken madenler arasındadır.

Maden atıkları, özel işlemlere tabi atıklardır. Bu kapsamda doğal taş madenciliği atıklarının tamamı farklı amaçlarla başka endüstriyel alanlarda değerlendirilebilen/kullanılabilen atıklardır. Doğal taş madenler, geçici görsel/fiziksel görünüm dışında, kalıcı-kimyasal kirlilik bırakmayan, asit maden/kaya drenajı oluşturmayan ve diğer çevresel etkiler açısından da en çok doğa dostu madenler olduğundan, Maden Atıkları Yönetmeliğinde de “inert (etkisiz) atık” kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme Avrupa Birliği (AB)’nde konunun ilgili uzmanları tarafından da desteklenmiştir. Bu husus, doğal taş maden projelerinin ÇED sürecinde de yeterince dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Doğal taş maden üretim faaliyetleri, çevrede kalıcı bir etki oluşturulmadığından, bu yönde objektif bir değerlendirme yapılarak, ÇED Yönetmelikleri hazırlanırken doğal taş madenciliğinin bu özel yönünün dikkate alınması, ilgili formatta bazı istisnalar, kolaylıklar getirilmesi gerekmektedir.

Doğal taşlar için maden arama faaliyetleri, halen ilgili mevzuat gereği ÇED kapsamı dışındadır (ÇED'ten muaftır). Doğal taş maden üretim faaliyetleri aynı zamanda II. grup (b) bendi ruhsat sahibi olmayı gerektirdiğinden, halen EK-2 listesinde 1 m^3/yıl itibaren ÇED'e tabi tutulması hususunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Doğal taşlara yönelik olarak, mer'i ÇED Yönetmeliğine göre maden arama faaliyetlerinin kapsam dışında kalması uygundur. 1 m^3 doğal taş maden üretim faaliyeti dahi halen ÇED'e tabi olduğundan, bazı muafiyetlerin/avantajların (zaman kazanılması, bürokrasinin azaltılması, daha az masraf yapılması, ilgili pazara zamanında girilmesi, istihdamın sürekliliği için vb.) sağlanması, geçmiş bazı yıllarda olduğu gibi kazanılması için yeniden güncel bir düzenleme yapılması bu sektör açısından daha uygun ve doğru olacaktır.

Kaynaklar

3213 sayılı Maden Kanunu, 1985. Erişim Adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3213&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

2872 sayılı Çevre Kanunu, 1983. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Güngör, N., Özdoğan, A.K., 2026. Place and Importance of Metallic Mines in EIA Regulations. Kuzey Ege Dergisi Teknik Bilimler ve Teknoloji Dergisi. (in press)

Resmi Gazete, 1993. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21489.pdf

Resmi Gazete, 2022. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220729-2.htm

Resmi Gazete, 2025. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/06/20250626-1.htm

Resmi Gazete, 2026. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2026/03/20260305-3.htm

Demir, B.G., Akbulut, A., Güngör, N., 2015. Mermer Madenciliğinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecinin Gelişimi. V. Madencilik ve Çevre Sempozyumu, 189-194.

Güngör, N. 2013. Mermer Sektöründe ÇED Süreci ve Gelişimi. III. Uluslararası Mermer ve Doğal Taşlar Kongresi sunumu, İzmir.

Resmi Gazete, 1997. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23028.pdf

Resmi Gazete, 2000. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2000/10/20001026.htm#7

Resmi Gazete, 2002. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/06/20020606.htm#3

Resmi Gazete, 2003. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031216.htm

Resmi Gazete, 2008. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080717-3.htm

Resmi Gazete, 2009. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/12/20091219-3.htm

Resmi Gazete, 2011. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110630-3.htm

Resmi Gazete, 2013. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131003-3.htm

Resmi Gazete, 2014. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141125-1.htm

Resmi Gazete, 2017a. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/05/20170526-2.htm

Resmi Gazete, 2017b. Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171205-12.htm

Resmi Gazete, 2018. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180614-17.htm

Resmi Gazete, 2019. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/04/20190419-24.htm

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023. ÇED Yönetmeliğinin Yürütmesi Durdurulan Maddeleri Hakkında Duyuru. Erişim Adresi: https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/haberler/ced-yonetmeliginin—8230-79251-20230810152607.pdf

Anayasa Mahkemesi, 2024. Anayasa Mahkemesi Kararı. Erişim Adresi: https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2024/190?KelimeAra%5B%5D=Maden